

Sygn. akt

III AUa 562/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia **20 października 2015 r.**

Sąd Apelacyjny w Rzeszowie, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

	Przewodniczący:	SSA Mirosław Szwagierczak
	Sędziowie:	SSA Alicja Podczaska (spr.) SSA Roman Skrzypek
	Protokolant	st.sekr.sądowy Małgorzata Leniar

po rozpoznaniu w dniu **20 października 2015 r.**

na rozprawie

sprawy z wniosku **M. H. i A. H.**

z udziałem zainteresowanych(...)(...). (...)

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w K.**

o podleganie ubezpieczeniom społecznym

na skutek apelacji wniesionej przez wnioskodawców

od wyroku **Sądu Okręgowego w Rzeszowie**

z dnia **28 stycznia 2015 r.** sygn. akt **IV U 88/14**

uchyla zaskarżony wyrok oraz poprzedzające go decyzje Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K. z dnia 18 listopada 2013 r. i 25 listopada 2013 r. i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania bezpośrednio temu organowi rentowemu.

UZASADNIENIE

Decyzjami z dnia 18 listopada 2013 r. i 25 listopada 2013 r. ZUS Oddział w K. – na podstawie przepisów: art. 83 ust.1 w zw. z art. 6 ust. 1 pkt 1, 4, art. 9 ust. 1 i 2a, art. 11 ust.1, 2, art. 12 ust. 1 i art. 13 pkt 1,2 ustawy z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t. j. Dz. U. z 2009 r. , Nr 205, poz. 158 z późn. zm.) stwierdził, że A. H.i M. H.

nie podlegają w okresie od 1.06.2009 r. do 31.10.2009 r. ubezpieczeniom społecznym: emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu, wypadkowemu u płatnika składek (...) z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, gdyż zebrany w sprawie materiał dowodowy wskazuje na związanie się stron umową zlecenia, nadto można uznać pozornie umowę o pracę, jej nieważność, zatem brak jest podstaw do uznania jej za tytuł ubezpieczenia

Odwołujący zarzucili, iż ZUS wybiórczo ocenił zebrany materiał dowodowy, praca była podporządkowana, więc organ rentowy błędnie przyjął, iż strony nie były związane umową o pracę.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie.

Wyrokiem z dnia 28 stycznia 2015 r., Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie oddalił odwołanie.

Zdaniem Sądu Okręgowego poza sporem jest, że w dacie zawarcia umowy o pracę, to jest 1.06.2009 r. wnioskodawcy prowadzili pozarolniczą działalność gospodarczą i każde z nich podlegało z tego tytułu ubezpieczeniom społecznym. Zgodnie z umowami o pracę wnioskodawcy zostali zatrudnieni na stanowisku pracowników administracyjno - biurowych, przedstawicieli handlowych w pełnym wymiarze czasu pracy za wynagrodzeniem 1276,00zł miesięcznie, które odpowiadało najniższemu ustawowemu wynagrodzeniu za pracę, jakie obowiązywało w dacie zawarcia umów. Miejscem wykonywania pracy był R..

Zebrany w sprawie materiał dowodowy daje podstawę do ustalenia, że w okresie objętym zaskarżonymi decyzjami, tj. od 01.06.2009 r. do 31.10.2009 r. wnioskodawcy

mimo że formalnie byli pracownikami (...)(...)(...)to faktycznie nie wykonywali umowy o pracę w rozumieniu przepisu art. 22 § 1 kp, bowiem nie wykonywali pracy pod kierownictwem oraz w czasie i miejscu wyznaczonym przez pracodawcę. Wprawdzie w umowach zostało określone miejsce wykonywania pracy (R.) oraz wymiar czasu pracy (pełny), to praca nie była wykonywana pod kierownictwem pracodawcy, bowiem nie był sprawowany nadzór nad jej wykonywaniem (ta okoliczność została potwierdzona treścią zeznań świadka M. Z.). To oznacza, że mimo zawarcia umów o pracę wnioskodawcy faktycznie wykonywali umowę zlecenia w rozumieniu przepisu art. 734 § kc w zw. z art. 750 kc. W ocenie Sądu Okręgowego okoliczności związane z zawarciem umów z dnia 01.06.2009 r. oraz z ich wykonywaniem potwierdzają trafność zarzutu organu rentowego, że były to umowy zawarte dla pozorów w rozumieniu przepisu art. 83 § 1 kc

W apelacji od tego wyroku wnioskodawcy domagali się :

1/ zmiany wyroku Sądu Okręgowego w Rzeszowie z dnia 28 stycznia 2015 r. poprzez uwzględnienie odwołania wnioskodawców i uznanie, że w okresie objętym odwołaniem to jest od 1.06.2009 r. do 31.10.2009 r. podlegali obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym: emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu, wypadkowemu, jako pracownicy u płatnika składek (...). (...)(...). z tytułu stosunku pracy.

Ewentualnie o :

2/ uchylenie wyroku I instancji oraz poprzedzających go decyzji ZUS i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu,

3/ zasądzenie od pozwanego ZUS Oddziału w K.Inspektorat K.na rzecz wnioskodawców zwrotu kosztów postępowania odwoławczego, w razie uchylenia wyroku i poprzedzającej go decyzji ZUS tytułem postępowania za I instancję, w tym kosztów zastępstwa adwokata według norm przepisanych.

Wnioskodawcy zarzucili: naruszenie art. 83 kc poprzez przyjęcie, że zawarto umowy o pracę dla pozoru, mimo braku jakichkolwiek dowodów ze strony pozwanego, świadczących o tych okolicznościach, jakie wystąpiły w momencie zawierania umów o pracę, a także rażące naruszenie przepisów postępowania, w szczególności:

- art. 233 kpc poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny i uznanie, że zaskarżona decyzja była słuszna, a umowa została zawarta dla pozoru, mimo, że pozwany przed jej wydaniem nie przeprowadził żadnego postępowania wyjaśniającego w sprawie, w kierunku wykazania pozorności stosunku prawnego,
- art. 476 § 2 w zw. z art. 477¹⁴ kpc poprzez nierozpoznanie istoty sprawy i brak weryfikacji prawidłowości wydanej decyzji, w aspekcie spełniania wymogów określonych w art. 107 § 2 kpa,
- brak rozpoznania istoty sprawy polegającej na tym, że Sąd zaniechał dokonania weryfikacji zasadności decyzji w aspekcie zarzutów formułowanych w jej uzasadnieniu oraz w granicach zakreślonych odwołaniem, w tym:
- nieprawidłowe przyjęcie, że wnioskodawcy obowiązani byli udowodnić faktyczne wykonywanie pracy a nie pozwany, zarzucaną w decyzjach pozorność obu stosunków pracy,
- brak negatywnej oceny bierności organu rentowego, jako strony procesu w przedstawianiu i uzasadnieniu swoich twierdzeń w uzasadnieniu decyzji i nie wyciągnięcie w stosunku do niego przez Sąd I instancji negatywnych konsekwencji procesowych,
- brak wytknięcia przez Sąd naruszenia przez pozwanego art. 107 § 2 kpa w związku z niewskazaniem w uzasadnieniu decyzji dowodów na jakich ZUS się oparł, co następnie wykluczało możliwość prawidłowej weryfikacji tego orzeczenia przez Sąd orzekający.

Rozpoznając sprawę Sąd Apelacyjny rozważył, co następuje:

Apelacja wnioskodawców skutkuje wydaniem orzeczenia kasatoryjnego.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych zarówno w uzasadnieniu zaskarżonej decyzji jaki i odpowiedzi na złożone przez wnioskodawców odwołania stwierdził, iż umowy o pracę zawarte pomiędzy w/w a(...). (...)(...)(...)mają pozorny charakter a ich celem nie było świadczenie pracy lecz doprowadzenie do uzyskania świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Zgodnie z treścią art. 83 kc czynność prawna pozorna to czynność, w której muszą wystąpić łącznie trzy elementy: oświadczenie woli musi być złożone tylko dla pozoru, oświadczenie woli musi być złożone drugiej stronie, adresat oświadczenia woli musi zgadzać się na dokonanie czynności prawnej jedynie dla pozoru. Złożenie oświadczenia woli dla pozoru oznacza, że osoba oświadczająca wolę w każdym wypadku nie chce, aby powstały skutki prawne, jakie zwykle prawo łączy ze składanym przez nią oświadczeniem. Brak zamiaru wywołania skutków prawnych oznacza, że osoba składająca oświadczenie woli albo nie chce w ogóle wywołać żadnych skutków prawnych, albo też chce wywołać inne, niż wynikałoby ze złożonego przez nią oświadczenia woli (por. wyrok Sądu Najwyższego z 14 marca 2001 r., II UKN 258/00, OSNAPiUS 2002 nr 21, poz. 527). Takich elementów ZUS jednak w niniejszym postępowaniu nie podnosił.

Organ rentowy zarzucił, że w łączącym strony umowy stosunku nie było cech zatrudnienia pracowniczego a przede wszystkim typowego dla tego zatrudnienia podporządkowania pracodawcy. Poza jednak takim ogólnikowym sformułowaniem zarzutów Zakład nie przedstawił dowodów na ich poparcie, nie zgłosił żadnych wniosków; właściwie zaniechał jakiegokolwiek aktywności w procesie, a przecież postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nie toczy się od nowa, lecz stanowi kontynuację uprzedniego postępowania przed organem rentowym. Zgodnie z obowiązującą również w sprawach z ubezpieczenia społecznego zasadą kontrydiktoryjności każda ze stron procesu, pomiędzy którymi toczy się spór ma obowiązek udowodnienia swoich racji.

Jako podstawowe cechy stosunku pracy doktryna i orzecznictwo podaje osobiste świadczenie pracy, odpłatność, podporządkowanie i ryzyko pracodawcy. O ile takie cechy, jak odpłatność czy osobiste świadczenie pracy mogą

być także charakterystyczne dla stosunków cywilnoprawnych to podporządkowanie pracownika czy też podleganie kierownictwu ma charakter konstrukcyjny dla istnienia stosunku pracy (por. wyrok SN z 20.03.1965 r., III PU 28/64, OSNCP Nr 9/1965, poz. 157). Dla stwierdzenia, że ta cecha występuje w treści stosunku prawnego, z reguły wskazuje się na takie elementy, jak: określony czas pracy i określone miejsce wykonywania czynności, podpisywanie list obecności, podporządkowanie pracownika regulaminowi pracy oraz poleceniom kierownictwa co do miejsca, czasu i sposobu wykonywania pracy, a także obowiązek przestrzegania norm pracy (wyrok SN z 27.02.1979 r., II URN 19/79, Nowe Prawo Nr 6/1981, s. 82); obowiązek wykonywania poleceń przełożonych (wyrok SN z 11.04.1997 r., I PKN 89/97, OSNAPiUS Nr 2/1998, poz. 35); oraz wykonywanie zadań pod nadzorem kierownika (wyrok SN z 22.12.1998 r., I PKN 517/98, OSNAPiUS Nr 4/2000, poz. 138). Należy wskazać, że orzecznictwo dopuszcza w stosunkach pracy świadczenie pracy w ramach tzw. podporządkowania autonomicznego (por. wyrok SN z 7.09.1997 r., I PKN 277/99, OSNAPiUS Nr 1/2001, poz. 18) według którego podporządkowanie pracownika może polegać na określeniu przez pracodawcę czasu pracy i wyznaczeniu zadań, natomiast co do sposobu ich realizacji pracownik ma pewien zakres swobody.

Podkreślić trzeba, że przy ustaleniu, że odwołujący faktycznie wykonywali pracę w ramach umowy o pracę nie można przyjąć pozorności oświadczeń woli o zawarciu umowy o pracę, nawet wówczas, gdy umowa o pracę została zawarta jedynie w tym celu by uzyskać świadczenie z ubezpieczeń społecznych. Takie stanowisko reprezentuje orzecznictwo Sądu Najwyższego, m.in. w wyroku z dnia 14 marca 2001 roku, sygn. akt II UKN 258/00, publ. OSNP 2002, nr 21 poz. 527 stwierdzono, że: „Nie można przyjąć pozorności oświadczeń woli o zawarciu umowy o pracę, gdy pracownik podjął pracę i ją wykonywał, a pracodawca świadczenie to przyjmował. Nie wyklucza to rozważenia, czy w konkretnym przypadku zawarcie umowy zmierzało do obejścia prawa (art. 58 § 1 KC w związku z art. 300 KP)". Powyższe stanowisko potwierdza także kolejny wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2005 roku, sygn. akt II UK 141/04, publ. OSNP 2005, nr 15, poz. 235: „Stronom umowy o pracę, na podstawie której rzeczywiście były wykonywane obowiązki i prawa płynące z tej umowy, nie można przypisać działania w celu obejścia ustawy (art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 300 k.p.)”.

Judykatura nie uznaje za sprzeczny z ustawą cel w postaci uzyskania świadczeń z ubezpieczenia społecznego (wyrok SN z dnia 4 sierpnia 2005 roku, sygn. akt II UK 320/04, publ. OSNP 2006, nr 7-8, poz. 122). Zgodnie zaś z innym wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2006 roku, sygn. akt III UK 150/05, niepubl.: „trudno uznać, że dążenie do uzyskania przez zawarcie umowy o pracę ochrony gwarantowanej pracowniczym ubezpieczeniem społecznym może być uznane za zmierzające do dokonania czynności sprzecznej z prawem albo mającej na celu obejście prawa. Przeciwnie jest to zachowanie rozsądne i uzasadnione zarówno z osobistego, jak i społecznego punktu widzenia. Między innymi dlatego kobietom ciężarnym przysługuje ochrona przed odmową zatrudnienia z powodu ciąży, a odmowa nawiązania stosunku pracy, podyktowana taką przyczyną, jest traktowana jako dyskryminacja ze względu na płeć”.

Cel obejścia ustawy może polegać na takim ukształtowaniu treści umowy, które pozornie nie sprzeciwia się ustawie, ale w rzeczywistości zmierza do zrealizowania celu przez nią zabronionego. Dlatego też Sąd Najwyższy podkreślał wielokrotnie, że wady oświadczeń woli dotyczące umowy o pracę - nawet powodujące jej nieważność - nie skutkują w sferze prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego. W tych stosunkach prawną doniosłość ma jedynie zamiar obejścia prawa przez fikcyjne zawarcie umowy, tj. takie, które nie wiąże się ze świadczeniem pracy, a dokonanie zgłoszenia do ubezpieczenia następuje pod pozorem zatrudnienia, np. sytuacja, w której dochodzi do zgłoszenia do ubezpieczenia osoby niebędącej podmiotem ubezpieczenia, nieświadczącej pracy i przez to nienoszącej cech „zatrudnionego pracownika”, gdy nie są wykonywane obowiązki i prawa płynące z umowy o pracę.

Z kolei umowa o pracę jest zawarta dla pozoru (art. 83 k.c. w związku z art. 300 k.p.), a przez to nie stanowi tytułu do objęcia ubezpieczeniami społecznymi, jeżeli przy składaniu oświadczeń woli obie strony mają świadomość, że osoba określona w umowie jako pracownik nie będzie świadczyć pracy, a podmiot wskazany jako pracodawca nie będzie korzystać z jej pracy, czyli strony z góry zakładają, iż nie będą realizowały swoich praw i obowiązków wypełniających treść stosunku pracy. Nie można zatem przyjąć pozorności oświadczeń woli o zawarciu umowy o pracę, gdy pracownik podjął pracę i ją wykonywał, a pracodawca tę pracę przyjmował. Pozorność umowy o pracę zachodzi także wówczas,

gdy praca jest faktycznie świadczona, lecz na innej podstawie niż umowa o pracę (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2011 r., sygn. akt II UK 20/11, Lex nr 885004).

Sąd I instancji nie wyjaśnił tych zasadniczych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności i wydał wyrok akceptujący zaskarżoną decyzję, który jest przedwczesny i jako taki nie poddaje się kontroli Sądu II instancji.

W szczególności w postępowaniu administracyjnym i sądowym brak jest jakichkolwiek ustaleń dotyczących, odpowiedzi wnioskodawców na pytania zadane przez ZUS w pismach z dnia 14.10.2013 r. Tymczasem uzyskanie stanowisk stron i wyjaśnienie ewentualnych rozbieżności należy do podstawowych i koniecznych czynności w sprawie.

Nie można też nie zauważać, iż przez cały sporny okres wnioskodawcy prowadzą własną działalność gospodarczą. Tymczasem braki w ustaleniach dotyczą zarówno określenia szczegółowego przedmiotu oraz form działalności jak i faktycznej możliwości godzenia jej z wykonywaniem pracy w pełnym wymiarze czasu pracy. Ponadto – co zdaje się istotne w sprawie – brak jest jasnych ustaleń wyjaśniających prawne normy funkcjonowania płatnika jak i jego rzeczywistej kondycji finansowej (z dotychczasowych spraw będących na wokandzie tut. Sądu Apelacyjnego można uznać, iż pracodawcą jest spółka powołana przez dane osoby prawne i przy prawie identycznych zasadach nawiązywania stosunku pracy, sama spółka cywilna różni się nazwą – tego typu praktyka nasuwa pytanie o przyczyny takiego stanu rzeczy). Jeśli – co przyjmuje ZUS – przedmiotowe umowy są pozorne to wyjaśnienie przyczyn wielości podmiotów zawierających umowy o pracę (ZUS podaje, że(...) i(...). zawiązały ponad 100 spółek cywilnych) może w decydujący sposób wskazywać na stan świadomości stron zawierających, również w tym przypadku, umowę o pracę.

Ponadto w dotychczasowych ustaleniach i rozważaniach pominięto fakt toczącego się postępowania karnego dot. działalności płatnika (patrz uzasadnienie wyroku z dn. 18.06.2015 r. tut. Sądu w sprawie III AUa 200/15) – w którym mogą znaleźć się dowody istotne dla tej sprawy (por. uzasadnienie wyroku SA w Rzeszowie z dnia 13.11.2014 r. sygn. III AUa 487/14). Wreszcie; już z samego braku wskazania w uzasadnieniu zaskarżonej decyzji konkretnych i zindywidualizowanych okoliczności oraz dowodów, wskazujących na przyjętą przez oddział ZUS w K. pozorną umowę o pracę, uniemożliwia w rzeczy samej dokonanie prawidłowej kontroli decyzji z dnia 18 listopada 2013 r. i 25 listopada 2013 r. (co winno skutkować już na etapie wstępnym zastosowaniem art. 467 § 4 kpc).

Przytoczone tu okoliczności oraz wskazania prawne uzasadniają pogląd, co do przedwczesności zaskarżonej decyzji, jak i akceptującego ją wyroku Sądu I instancji oraz zaistnienia powodów do ponowienia postępowania w całości.

Przeprowadzając ponowne postępowanie Oddział ZUS w K. podejmie działania w celu uzyskania koniecznych dowodów pozwalających na określenie stanu wzajemnych relacji stron spornych umów, a także poczyni ustalenia danych dotyczących organizacyjnego działania osób prawnych powołujących spółkę (spółki) mającą być pracodawcą wnioskodawców, jak i sposobu rekrutacji pracowników oraz stosowanych wobec nich zachęt. Wyjaśnienia wymaga też jaki był cel i znaczenie zawierania umów dot. ubezpieczeń majątkowych czy osobistych przez strony spornej umowy – co może mieć znaczenie dla prawnej oceny ważności umów o pracę.

Zaś w sytuacji gdyby organ rentowy uznał, iż wnioskodawcy świadczyli pracę na rzecz płatnika (...). w oparciu o umowę zlecenia konieczne byłoby (czego dotychczas zaniechano) jednoznaczne określenie i wskazanie faktyczno – prawnych elementów tej umowy – zgodnie z art. 734 i nast. kc – oraz jej skutków prawnych w sferze ubezpieczeń społecznych wnioskodawców.

Z tych wszystkich względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 477^{14a} kpc.